

Barack Obama

EGY ÍGÉRET FÖLDJE

Barack Obama

EGY ÍGÉRET FÖLDJE

Elnöki memoár

A fordítás alapja: Barack Obama: *A Promised Land*
This translation published by arrangement with the Crown Publishing Group,
a division of Penguin Random House LLC.

© Barack Obama, 2020

Fordította:

1–12. fejezet © Pétersz Tamás, 2020
Előszó, 13–24. fejezet © Darnyik Judit, 2020
25–27. fejezet © Kenyeres Anna, 2020

Szerkesztette: Illényi Balázs

Szakmailag lektorálta: dr. Magyarics Tamás
Nyelvi szaklektor: Mártonfi Attila

Borítóterv: Christopher Brand
A borítóadaptációt készítette: Kovács Péter

Borítófotó (első borító): Pari Dukovic
Borítófotó (hátsó borító): Dan Winters

Nicole Brandon 287. oldalon közölt levele rövidített és szerkesztett változat.
A fotómelléletek fotóinak jegyzéke a 715. oldalon található.

HVG Könyvek, Budapest, 2020
Kiadóvezető: Budaházy Árpád
Felelős szerkesztő: Dufka Hajnalka
www.hvgkonyvek.hu

ISBN 978-963-565-005-7

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet vagy annak részleteit tilos
reprodukálni, adatrendszerben tárolni, bármely formában
vagy eszközzel – elektronikus, fényképezési úton vagy más módon –
a kiadó engedélye nélkül közölni.

Kiadja a HVG Kiadó Zrt., az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: Szauer Péter

Nyomdai előkészítés: Kedves László

Nyomás: Dürer Nyomda Kft.
Felelős vezető: Aggod István

*Michelle-nek, szerelmemnek és életem társának,
valamint
Maliának és Sashának,
akik ragyogásukkal mindent derűsebbé varázsolnak*

Óh, repülj, és ne lankadj,
Repülj, és ne lankadj,
Repülj, és ne lankadj,
Az Ígéret Földjén nagy táborgyűlés vár.

afroamerikai spirituális vezető

Ne becsüld le az erőnket;
Mert a végtelennel
próbálkozunk.

Robert Frost: Kitty Hawk¹

Tartalom

Előszó 11

ELSŐ RÉSZ / A TÉT 15

MÁSODIK RÉSZ / IGEN, KÉPESEK VAGYUNK RÁ! 95

HARMADIK RÉSZ / RENEGÁT 223

NEGYEDIK RÉSZ / A JÓ ÜGY 351

ÖTÖDIK RÉSZ / ILYEN A VILÁG 447

HATODIK RÉSZ / HORDÓBA ZÁRVA 535

HETEDIK RÉSZ / KÖTÉLTÁNC 633

Köszönetnyilvánítás 711

A képek jegyzéke 715

Jegyzetek a magyar kiadáshoz 723

Név- és tárgymutató 731

Előszó

Röviddel az elnöki staféta átadása után kezdtem ennek a könyvnek a megírásához – miután Michelle-lel utoljára szálltunk fel az elnöki különgépre és utaztunk nyugatra, hogy élvezzük a jól megérdemelt pihenést. Keserédes hangulatban telt ez a repülőút. Testileg-lelkileg kimerített minket mind a mögöttünk álló nyolc év, mind a nem várt fordulatot hozó választás: az általunk képviselt értékekkel homlokegyenest szembenálló jelölt fog követni az elnöki székben. Ugyanakkor jóleső elégedettséggel töltött el a tudat, hogy megtettük, ami tőlünk telt, és kihoztuk a helyzetből a maximumot. Igaz, hogy nem voltam tökéletes elnök, és nem tudtam minden elképzelt tervemet megvalósítani, de kétségtelenül jobb állapotban adtam tovább az országot, mint ahogyan megkaptam. Michelle-lel a következő hónap során mindennap sokáig aludtunk, ráérősen vacsoráztunk, nagyokat sétáltunk, úsztunk az óceánban, számot vetettünk az elmúlt időszakokkal, megújítottuk a barátságunkat, újra felfedeztük a szerelmünket, és felkészültünk életünk kevésbé eseménydús, de remélhetőleg ugyanilyen gyümölcsöző szakaszára. Mire újra készen álltam a munkára, és tollal a kezemben leültem sárgás papírú jegyzetömböm mellé, már megvolt a fejemben a könyv vázlata. (Még mindig jobban szeretek kézzel írni, mert a számítógép a legkezdetlegesebb vázlatokat és a félkész gondolatokat is a rendezettség csalóka mázával vonja be.)

Mindenekelőtt azt reméltem, hogy őszintén számot tudok adni az elnökségem idejéről. Nemcsak hivatali időszakom legfontosabb eseményeit és az általam megismert jelentős személyiségeket kívántam bemutatni, hanem néhány

politikai, gazdasági és kulturális folyamatot is. Ezek határozták meg ugyanis a kormányom előtt tornyosuló kihívásokat és belőlük következtek az intézkedéseink is. Lehetőség szerint ízelítőt kívántam nyújtani abból, hogy valójában milyen érzés az Egyesült Államok elnökének lenni. Szerettem volna elkalauzolni az olvasót a színpalak mögé, hogy lássa: az elnöki pozíció minden hatalmával és csillogásával együtt is csak egy munkakör; szövetségi kormányzatunk ugyanolyan emberi vállalkozás, mint bármi más; és a Fehér Házban dolgozó férfiak és nők ugyanolyan hétköznapi örömeket, csalódásokat, hivatali súrlódásokat, csúfos felsüléseket és apró győzelmeket élnek át, mint honfitársaik többsége. Végül pedig a személyes történetemet is meg akartam osztani a közéleti pályát fontolgató fiatalok ösztönzésére. Elmesélni, hogyan indult a politikai karrierem: kerestem a helyem a világban, próbáltam kibogozni a gyökereim különböző szárait, és végül egy személyemen túlmutató tervhez kapcsolódva tudtam kiteljesedni, megtalálni a közösségemet és az életcélokat.

Azt képzeltem, hogy mindezt ötszáz oldalon, egyéves munkával papírra lehet vetni.

Őszintén szólva nem ment épp terv szerint az írás folyamata. A legjobb szándékom ellenére egyre nagyobbra duzzadt a terjedelem – ezért végül úgy döntöttem, hogy két kötetre bontom a könyvet. Tisztában vagyok a fájdalmas igazsággal, hogy egy nálam tehetségesebb író bizonyára tömörebben meg tudta volna fogalmazni ugyanezt a történetet (végül is a Fehér Házban épp az irodám tőszomszédságában, a Lincoln Hálószobában, üveg mögött őrizzük a kétszázhetvenkét szavas gettysburgi beszéd dedikált példányát). De amikor csak nekiültem az írásnak – akár a kampányom kezdeti szakaszáról, a kormányom pénzügyi válsággal kapcsolatos intézkedéseiről, az oroszokkal a nukleáris leszerelésről folytatott tárgyalásokról vagy az arab tavaszhoz vezető eseményekről adtam számot –, az agyam mindig tiltakozott a lineáris történetmesélés ellen. Gyakran éreztem szükségét, hogy bemutassam a döntéseim és mások döntéseinek hátterét is, és nem akartam lábjegyzetekre és végjegyzetekre hagyatkozni (utálom a láb- és végjegyzeteket).¹ Nem tudtam minden törekvésemet statisztikai számsorokkal vagy az Ovális Irodában, a kollégáimtól kapott információkkal megindokolni – hiszen bizonyos döntéseimet például a kampánykörutamon egy idegennel folytatott beszélgetés, egy katonai kórházban tett látogatás vagy egy évekkel korábban, anyámtól hallott bölcsesség motiválta. Időről időre felbukkantak olyan, látszólag jelentéktelen emlékek (például amikor búvóhelyet kerestem az esti cigim elszívására, vagy amikor a kollégáimmal az elnöki különgép fedélzetén kártyáztunk és ugrattuk egymást), amelyek a Fehér Házban töltött nyolc évem sokkal személyesebb oldalát villantják fel, mint ha csupán hivatalos beszámolót írtam volna.

Az írás nehézségein felül azt sem láttam tisztán előre, hogy miként fog alakulni az elnöki különgépen tett utolsó utazásomat követő három és fél év. Közben ezeket a sorokat papírra vetem, országunk egy világjárvány és az ebből eredő gazdasági válság fogságában vergődik. Több mint 178 ezer amerikai hunyt el, számos vállalat lehúzta a rolót, és több millióan maradtak munka nélkül. Országszerte mindenféle rendű és rangú honfitársunk vonult az utcákra, hogy tiltakozzon a rendőri túlkapások – fegyvertelen fekete férfiak és nők megölése – miatt. Talán összességében az a legaggasztóbb, hogy a demokráciánk a szakadék szélén egyensúlyoz. Ezt a szakadékot az Egyesült Államok jelenéről és jövőjéről alkotott két szembenálló elképzelés feszültsége mélyítette el. Ez a feszültség megosztottságot, dühöt és bizalmatlanságot szül, és az intézményes normák, az eljárási biztosítékok és az egykor republikánusok és demokraták által egyaránt tiszteletben tartott alapértékek folyamatos semmibe vételét váltja ki.

Ez a feszültség természetesen nem újdonság. Sok szempontból mindig is jellemző volt az amerikai társadalomra. Már az alapító dokumentumokat is átíttatta: ezek szerint ugyan minden ember egyenlő, de a rabszolga mégis csak háromötöd szabad embert ér. A legkorábbi bírósági ítéletekben is kifejezésre juttatták, például amikor a Legfelsőbb Bíróság főbírája kerek perccel közölte az őslakosokkal, hogy a törzs nem adhatja el a saját földjeit, mert a hódítók bírósága nem ismerheti el a meghódítottak jogos igényeit. Ezt a csatát vívták Gettysburg és Appomattox mezején, és a kongresszus házaiban, egy selmai hídon, a kaliforniai szőlővidékeken és New York utcáin. Néha katonák harcolnak, de gyakrabban szakszervezeti vezetők, szüfrassetek, hordárok, diákvezetők, bevándorlók és LMBTQ-aktivisták – sokszor mindössze transzparenszekkel, szórólappal és egy pár strapabíró cipővel felfegyverkezve. A régóta tartó küzdelem hátterében ez az egyszerű kérdés húzódik meg: vajon az amerikai valóságot az ideálokhoz szeretnénk igazítani? Ha igen, akkor tényleg úgy gondoljuk, hogy az önrendelkezés, az egyéni szabadságjogok, az egyenlő esélyek és a törvény előtti egyenlőség joga mindenkit megillet? Vagy – ha papíron nem is, de a gyakorlatban – csak kevesek kiváltságául kívánjuk fenntartani mindezt?

Tudom, hogy vannak, akik szerint ideje megszabadulni az mítoszainktól. Ha tanulmányozzuk az Egyesült Államok történelmét, vagy akár csak futó pillantást vetünk az aktuális szalagcímekre, láthatjuk, hogy hazánk ideáljai mindig is másodlagosak voltak a hódításhoz és a behódoláshoz, a kasztrendszerre meredett rasszizmushoz és a pénzsóvár kapitalizmushoz képest. Aki más irányt mutat, az szerintük csak leplezi ennek a cinkelt játszmának a fonásait. És beismerem, hogy a könyv írása során, az elnökségemre és az utána következő időszakra visszatekintve időnként eltűnődtem: vajon határozottabban ki kellett volna mondanom az igazságot? Vajon túl óvatosan fogalmaztam és cselekedtem,

abban a hitben, hogy ha Lincoln szavaival élve „a természetünkben lakozó jobb angyalokra” apellálok, akkor az Egyesült Államok nagyobb eséllyel válik a vezetésem alatt valóban az ígéret földjévé?

Nem tudom. Azt azonban biztosan állíthatom, hogy még nem adom fel a hazámba vetett hitemet – nemcsak az amerikaiak következő nemzedéke, hanem az egész emberiség jövője miatt sem. Ugyanis meggyőződésem, hogy a jelenlegi járvány a kölcsönösen összekapcsolódott világ feltartóztathatatlan megszületésének tünete, egyszersmind elakadása. Ebben a létrejövő új világban az emberek és a kultúrák óhatatlanul egymásnak fognak feszülni. A globális ellátóláncok, azonnali átutalások, közösségi média, országhatárokon átívelő terroristahálózatok, klímaváltozás, tömeges népvándorlás egyre bonyolultabb világban meg kell tanulnunk együtt élni, együttműködni és egymás méltóságát elismerni, különben elpusztulunk. Most az Egyesült Államokon a világ szeme. Kiderül, hogy működik-e a demokrácia kísérlete a történelem egyetlen olyan nagyhatalmánál, amelynek lakosságát a világ minden tájáról származó, minden elképzelhető fajú, vallású és kultúrájú emberek alkotják. Kiderül, hogy véghez visszük-e azt, ami még soha senkinek nem sikerült. Hogy meg tudjuk-e valósítani a gyakorlatban a hitvallásunkat.

Még nem dőlt el a kérdés. Mire ez az első kötet megjelenik, már lezajlott az amerikai elnökválasztás. Bár úgy gondolom, óriási a tét, nem hiszem, hogy egyetlen választáson áll vagy bukik mindez. Azért tudom megőrizni a reményt, mert megtanultam, hogy hihetek a honfitársaimban, különösen a következő nemzedékben. Nekik már ösztönös meggyőződésük, hogy minden ember egyenlő. Ők már mindenáron meg akarják valósítani a szüleiktől és a tanáraiktól tanult elveket – miközben az idősebb nemzedék talán még maga sem hitt a saját tanításában. Ez a könyv elsősorban ezeknek a fiataloknak íródott – felhívásként, hogy forgassák ki sarkaiból a világot, és hozzák létre kemény munkával, elszántsággal és jó adag képzelőerővel azt az Amerikát, amely végre legjobb valónkat tükrözi!

2020. augusztus

ELSŐ RÉSZ

A TÉT

Az egész Fehér Házból – a szobákat, a folyosókat és a kert összes látnivalóját beleértve – a Nyugati Oszlopsort szerettem a legjobban.

Nyolc éven át az a folyosó foglalta keretbe a napomat: ezen tettem meg az egyperces gyalogutat a szabad ég alatt az otthonomtól a munkahelyemre, majd vissza. Itt éreztem reggelenként a nyári hőség lüktetését vagy ahogy télen megcsapott a metszőn hideg szél; itt szedtem össze a gondolataimat, itt vettem sorra a rám váró megbeszéléseket, itt fogalmaztam meg a szkeptikus képviselőknek vagy aggódó szavazóknak szánt érveimet, itt készítettem fel magam egy-egy döntésre vagy kibontakozó válságra.

A Fehér Ház történetének hajnalán a hivatali irodák és az elnöki család rezidenciája még elfért egy épületben, és a Nyugati Oszlopsor alig volt több az istállóhoz vezető gyalogútnál. Amikor azonban Teddy Roosevelttel beköltözött,¹ arra jutott, hogy a modern személyzet, hat lármás gyerek és az ép elméje nem férnek meg egy fedél alatt. Utasítást adott hát a később Nyugati Szárnyként és Ovális Irodaként ismertté vált helyiségek megépítésére, az Oszlopsor pedig évtizedek alatt, egymást követő elnököket kiszolgálva, lassan elnyerte mai arculatát: az északon és nyugaton elterülő Rózsakertek; az északi oldal vastag, néma és a magas, félhold alakú ablakokat leszámítva dísztelen fala, valamint a nyugati oldal méltóságteljes, fehér oszlopai, amelyek díszörségként vigyázzák az elhaladók biztonságát.

Általában lassan gyalogolok; Michelle ezt – olykor némi türelmetlenséggel – hawaii járásnak nevezi. Az Oszlopsoron azonban másképp haladtam keresztül, mert tudatában voltam az előttem erre járók történelmi tetteinek. A lépteim

megnyúltak, élénkebbé váltak, és a kövön kopogó hangjukat mintegy visszhangozták a titkosszolgálat engem néhány méterrel lemaradva követő ügynökeinek lépései. Amikor elértem az Oszlopsor nyugati végében lévő feljárót (Franklin D. Rooseveltt és kerekesszékeinek hagyatékát; szinte látom magam előtt, ahogy mosolyogva, előrszegett állal, a fogai közé szorított cigarettaszipkával erőlködik felfelé az emelkedőn), intettem az üvegajtó túloldalán álló egyenruhás őrnek, aki néha meglepett látogatók raját igyekezett kordában tartani. Ha éppen volt rá időm, kezet ráztam velük, és megkérdeztem tőlük, honnan érkeztek. A legtöbbször azonban egyszerűen befordultam balra, és a Kabinetszoba külső fala mentén besiettem az Ovális Iroda oldalajtóján, ahol üdvözöltem a stábomat, átvettem a menetrendet, ittam egy csésze forró teát, és nekiláttam az aznapi teendőknél.

Hetente többször is előfordult, hogy az Oszlopsorra kilépve ott találtam a kertészeket, amint a Rózsakertben szorgoskodtak. A többnyire idősebb férfiak mind a Nemzeti Park Szolgálat alkalmazottai voltak. Khaki színű egyenruhában dolgoztak, amelyet néha széles karimájú kalappal egészítettek ki a nap, vagy vastag kabáttal a hideg ellen. Ha épp nem voltam késésben, meg-megálltam, hogy megdicsérjem az új palántákat, vagy megkérdezzem, milyen károkat okozott az előző éjjel tomboló vihar, a kertészek pedig csendes büszkeséggel meséltek a munkájukról. Szűkszavú emberek voltak; még egymás között is csak kézmozdulatokkal vagy fejbólintással kommunikáltak; mindegyikük a saját feladatára összpontosított, mégis összehangolt eleganciával mozogtak. Az egyik legidősebb, egy Ed Thomas nevű, beesett arcú, magas, inas fekete férfi már negyven éve dolgozott a Fehér Házban. Amikor először találkoztam vele, egy rongyot halászott elő a farzsebéből, hogy megtörölje a kezét, mielőtt felém nyújtotta volna. A tenyerem valósággal elveszett gyökérhez hasonló, görcsös, eres, csomós markában. Megkérdeztem tőle, meddig szándékozik még a Fehér Háznál maradni a nyugdíj előtt.

– Nem tudom, elnök úr – felelte. – Szeretek dolgozni. Az ízületeim már nem a régiék. De addig talán itt leszek, amíg ön. Hogy jól nézzen ki a kert.

És milyen jól nézett ki az a kert! Minden sarokban árnyas magnóliák magasodtak; a sövény sűrű volt és buja zöld; a vadalmazfákat tökéletesre metszették. A néhány kilométerre onnan, üvegházakban nevelt virágok pedig gondoskodtak a vörös, a sárga, a rózsaszín és a bíbor állandó színekavalkádjáról: tavasszal nagy csoportokban nőttek a tulipánok, fejüket mindig a nap felé billentették; nyáron lila levendula, muskátli és liliom; ősszel krizantém, százszorszép és vadvirág. És a néhány szál elmaradhatatlan, szépségesen pompázó rózsza, főként vörösek, de akadtak sárgák és fehérek is.

Valahányszor végigmentem az Oszlopsoron vagy kinéztem az Ovális Iroda ablakán, mindenütt az odakint dolgozó férfiak és nők keze munkájának nyomát

láttam. A kis Norman Rockwell-festményt juttatták eszembe, amelyet George Washington portréja mellé, Martin Luther King mellszobra fölé akasztottam: öt apró, különböző bőrárnyalatú alak, kezeslábast viselő munkások, akiket kötelekkel húztak fel a tiszta, kék égbe, hogy kifényesítsék a Szabadság-szobor fáklyáját. Arra gondoltam, hogy a festményen szereplő férfiak és a kertben dolgozó kertészek valójában őrzők: egy jó és szent rend papjai. És megjegyeztem magamban, hogy nekem is ugyanolyan keményen és ugyanolyan gonddal kell végeznem a munkámat, amint ők végzik a sajátjukat.

Ahogy telt az idő, az Oszlopsoron tett sétáim egyre több emléket hoztak elő. Ezek között persze ott voltak a nagy, nyilvános események, a kamerák erdeje előtt tett bejelentések, a külföldi vezetőkkel tartott sajtókonferenciák. De ott voltak azok a pillanatok is, amelyeket csak nagyon kevesen láthattak: Malia és Sasha, amint versenyt futnak egymással, hogy üdvözöljenek egy-egy meglepetésszerű délutáni látogatás alkalmával, vagy két kutyánk, Bo és Sunny, amint a hóban loholnak, és a mancsuk olyan mélyre süllyed, hogy fehér szakáll nő az állukon. Ahogy focilabdát dobálunk egy verőfényes őszi napon, vagy egy munkatársamat vigasztalom, aki éppen magánéleti nehézségekkel küzd.

Gyakran villantak fel előttem ilyen képek, félbeszakítva az engem éppen foglalkoztató gondolatmenetet. Az idő múlására emlékeztettek, és néha vágyat ébresztettek bennem, hogy visszatekerjem az órát, és újrakezdhessem az egészet. A reggeli séta során erre nem volt lehetőség, az óramutató csakis előrefelé haladt; várt az aznapi munka; és én csak az eljövendő feladatokra koncentrálni tudtam.

Az este más volt. Az iratokkal teli aktatáskával a kezemben a rezidencia felé tartva megpróbáltam lassítani, sőt néha megállni. Mélyen beszívtam a föld, a fű és a virágpor illatával telt levegőt, és hallgattam a szelet vagy az eső dobolását. El-elgyönyörködtem az oszlopokra vetülő fényben és a Fehér Ház pazarul megvilágított, fenséges tömbjében, tetején a lobogóval, vagy a távolban a fekete égbolt felé törő Washington-émlékmű felé fordultam, és néha megpillantottam fölöttem a holdat és a csillagokat, vagy egy repülőgép villogó fényét.

Az ilyen pillanatokban eltűnődtem a különös úton – és eszmén –, amely erre a helyre hozott.

A CSALÁDOMBAN NEM VOLT hagyománya a politizálásnak. Anyai nagyszüleim főként ír–skót származású középnyugatiak voltak. Liberálisnak lehetett tekinteni őket, különösen a gazdasági világválság és a kansasi városok viszonyainak mércejével mérve, és mindig igyekeztek követni a híradásokat. „Ez hozzátartozik ahhoz, hogy tájékozott állampolgárok legyünk” – mondta mindig nagyanyám – akit mindannyian Tootnak hívtunk, ami a hawaii Tutu, vagyis Nagymama

rövidítése –, kikandikálva a reggeli *The Honolulu Advertiser* mögül. De sem neki, sem a nagyapámnak nem volt határozott ideológiai meggyőződése vagy pártszimpátiája azon túl, amit józan észnek tekintettek. Lekötötte őket a munkájuk – nagyanyám az egyik helyi bank záloghitelekért felelős alelnöke volt, nagyapám pedig életbiztosításokat értékesített –, a mindennapi megélhetési gondok és az élet apró örömei.

És különben is Oahu szigetén éltek, ahol semmi sem tűnt nagyon sürgősnek. Miután éveket töltöttek olyan változatos helyeken, mint Oklahoma, Texas és Washington államok, 1960-ban végül Hawaiira költöztek, amely csupán az azt megelőző évben vált az Egyesült Államok tagállamává. Immár egy hatalmas óceán választotta el őket a tüntetésektől, zavargásoktól és hasonlótól. A nagyszüleim egyetlen politikai tartalmú beszélgetése, amelyre gyerekkoromból emlékszem, egy tengerparti bárról folyt: Honolulu polgármestere lebontatta Nagypapa kedvenc ivóját, mert fel akarta újítani a Waikiki tulsó végén lévő tengerparti sétányt.

Nagypapa ezt sohasem bocsátotta meg neki.

Anyám, Ann Dunham, más volt, mint ők. Neki nagyon határozott véleménye volt mindenről. Nagyszüleim egyetlen gyermekeként már a középiskolában fellázadt a bevett szokások ellen: beatköltőket és francia egzisztencialistákat olvasott, egy barátjával pedig többnapos kocsikázásra ment San Franciscóba anélkül, hogy bárkinek szólt volna róla. Gyerekként tőle hallottam a polgárjogi menetekről és arról, miért katasztrofális hiba a vietnámi háború; mesélt a nőmozgalmakról (az egyenlő fizetésre igent mondott, de a lábát azért borotválta) és a szegénység ellen folytatott küzdelemről. Amikor Indonéziába költöztünk a nevelőapámhoz, gondosan elmagyarázta nekem, miért bűn a kormányzati korrupció („Ez egyszerűen lopás, Barry”), még akkor is, ha úgy tűnt, mindenki ezt csinálja. Később, azon a nyáron, amikor betöltöttem a tizenkettőt, és egy hónapos családi nyaralás keretében az Egyesült Államokban utazgattunk, ragaszkodott hozzá, hogy minden áldott este megnézzük a Watergate-tárgyalás közvetítését, amelyet ő maga rögtön kommentált is („Ugyan mit vársz egy mccarthystától?”).

De nem csak a híradásokkal foglalkozott. Egyszer, amikor megtudta, hogy másokkal együtt rendszeresen piszkálunk egy srácot az iskolában, leültetett maga elé, és csalódottan legörbítette az ajkát.

– Tudod, Barry – sóhajtott (ő és a nagyszüleim így becéztek gyerekkoromban, sőt még ezt is gyakran „Barnek” rövidítették, amit úgy ejtettek, mint a „bear” [medve] szót) –, vannak olyan emberek a világban, akik csak magukra gondolnak. Nem érdekli őket, mi történik a többiekkel, csak ők megkapják, amit akarnak. Eltaposnak másokat, hogy fontosnak érezzék saját magukat.

És vannak, akik éppen az ellenkezőjét teszik, akik el tudják képzelni, mit érezhetnek mások, és vigyáznak, nehogy olyasmit tegyenek, amivel ártanak a többieknek.

– Tehát? – nézett mélyen a szemembe. – Te melyik táborhoz akarsz tartozni?

Nagyon nyomorultul éreztem magam. A kérdés sokáig ott visszhangzott a fejemben, pontosan úgy, ahogy akarta.

Anyám számára a világ rengeteg alkalmat kínált az erkölcsi nevelésre. Arról azonban nem tudok, hogy valaha is részt vett volna bármilyen politikai kampányban. A nagyszüleimhez hasonló gyanakvással tekintett a platformokra, a doktrínákra és a kizárólagosságra, és inkább kisebb léptékben fejezte ki az értékrendjét. „A világ nagyon bonyolult, Bar, de éppen ezért olyan érdekes.” Annyira elkésérettette a délkelet-ázsiai háború, hogy végül élete nagy részét ott töltötte, magáévá tette a nyelvet és a kultúrát, és már jóval az előtt mikrokölcsönprogramokat indított szegénységben élőknek, hogy a nemzetközi gyakorlatban divattossá vált volna ez a fajta hitelezés. Viszolygott a fajgyűlölettől, és „fajon kívül” házasodott, nem is csak egyszer, de kétszer, és kimeríthetetlennek tűnő szeretettel halmozta el két barna bőrű gyermekét. A nőkre kényszerített társadalmi korlátokon felháborodva aztán el is vált mindkét férfitől, amikor úgy érezte, hatalmaskodnak felette vagy csalódást okoznak neki. Ő maga választotta az útját, saját erkölcsi mércéje szerint nevelte a gyerekeit, és lényegében azt tette, ami tetszett neki.

Az anyám világában a személyes szféra tulajdonképpen egyben politikai is volt, bár ő maga sohasem fogalmazott volna így.

Mindez persze nem jelenti azt, hogy ne lettek volna ambíciói a fiát illetően. Ő és a nagyszüleim az anyagi nehézségek ellenére a Punahouba, Hawaii legjobb magángimnáziumába küldtek. Fel sem merült, hogy ne tanuljak tovább, arra azonban soha senki nem gondolt a családban, hogy egyszer közhivatalt kellene viselnem. Ha valaki megkérdezte volna anyámat, ő valószínűleg úgy képzelte el, hogy egy jótékonyági szervezetet vezetek majd, mint mondjuk a Ford Alapítvány. A nagyszüleim nagyon szerették volna, ha bíró lesz belőlem, vagy Perry Masonhoz² hasonló, kiváló ügyvéd.

– Akár hasznát is vehetné annak a fürge nyelvének – mondogatta Nagypapa.

Mivel apámat nem ismertem, nem sok hatással volt az életemre. Nagyjából annyit tudtam, hogy egy ideig a kenyai kormánynak dolgozott, és tízéves koromban eljött Kenyából Honoluluba, hogy velünk töltsön egy hónapot. Akkor láttam először és utoljára; azután csak a néhanapján érkező levelekből hallottam felőle. Ezeket vékony, kék légipostai levélpapírra írta, amelyet összehajtogatva,

boríték nélkül meg lehetett címezni. „Anyádtól hallom, hogy azt fontolgatod, építészetet akarsz tanulni – állt az egyikben. – Szerintem ez nagyon praktikus hivatás, és a világon bárhol gyakorolhatod majd.”

Ezzel nem mentem túl sokra.

Ami a családomon túli világot illeti, nos, tinédzser éveim nagy részében aligha a leendő vezetőt látták bennem, sokkal inkább egy álmodozó diákot, szenvedélyes, ám mérsékelt tehetségű kosárlabda-játékost és elhivatott bulizót. Nem kerültem be a diákönkormányzatba, ahogy cserkész-csapatvezető vagy a helyi képviselő gyakornoka sem lett belőlem. A középiskolában a barátaimmal nemigen beszélgettünk másról, mint a sportról, a lányokról, a zenéről és arról, hogyan lehetnénk mocskosul gazdagok.

Ezek közül a srácok közül hárman – Bobby Titcomb, Greg Orme és Mike Ramos – ma is a legközelebbi barátaim köréhez tartoznak. Máig képesek vagyunk órákon át kacagni eltékozolt fiatalságunk sztorijain. Évekkel később aztán elszántan vetették bele magukat a kampányaimba, és éppen olyan hatékonyan álltak ki mellettem, mint bárki az MSNBC hírcsatornánál. Ezért örökké hálás leszek nekik.

De elnökségem idején olyan pillanatok is akadtak – például amikor látták, hogy nagy tömeg előtt beszélek, vagy egy laktanya-látogatás során fiatal tengerészgyalogosok feszesen tisztelegnek nekem –, amikor látszott az arcukon a zavar, mintha nehezükre esett volna felismerni ebben az őszülő, öltönyös-nyakendős férfiúban az általuk egykor ismert tévelygő kölyköt.

„Ez ugyanaz a fickó? – tették fel magukban a kérdést. – Hogy az ördögbe történhetett ez meg?”

És ha valaha megkérdezték volna tőlem is, nem biztos, hogy tudtam volna válaszolni rá.

AZT VISZONT TUDOM, hogy valamikor a középiskolában elkezdtem kérdéseket feltenni: apám hiányáról és anyám döntéseiről; arról, hogyan is kerültem egy olyan helyre, ahol kevesen hasonlítottak rám. A kérdések jó része a borszínhez kapcsolódott: mi az oka, hogy a feketék játsszák a profi kosárlabdát, de nem edzősködnék? Mit értett az a lány az iskolából az alatt, hogy nem feketeként gondol rám? Miért van az, hogy az akciófilmek összes fekete szereplője rugós-késes örült, kivéve talán az egyetlen rendes fekete fickót – a zsarú társát –, akit viszont végül mindig megölnek?

De nem csak a faji kérdés foglalkoztatott. Hanem a társadalmi osztályoké is. Indonéziában felnőve láttam a gazdag elit és a szegény tömegek életkörülményei között tátongó szakadékot. Fokozatosan ráébredtem, milyen törzsi ellentétek feszülnek egymásnak apám hazájában – hogy micsoda gyűlölet létezik

olyan emberek között, akik külsőre egyformának látszanak. Naponta tanúja voltam nagyszüleim láthatólag szűkös életének, a csalódásaiknak, amelyeket tévészéssel, egy pohár itallal vagy néha egy új háztartási géppel vagy autóval próbáltak ellensúlyozni. Észrevettem, hogy anyám intellektuális szabadságának ára volt: krónikus anyagi nehézségekkel és alkalmanként magánéleti káosszal kellett megküzdenie, a középiskolában pedig hozzászóltam, hogy az osztálytársaim között nem is annyira rejtett rangsor van, amelyet nagyrészt az határozott meg, mennyi pénzük van a szüleiknek. És persze ott volt az a zavaró tény, hogy bármit is mondott anyám, a zaklatók, a csalók és a törtető a jelek szerint remekül boldogultak, míg azok, akiket ő jó és tisztességes embereknek nevezett, folyton csak szívtak.

Mindez összezavart. Úgy éreztem, hogy különös családi hátterem miatt, amiatt, hogy a két világ határán létezem, egyszerre tartozom mindenhová és sehová, össze nem illő alkatrészekből állok, kacsacsőrű emlőshöz vagy valamilyen mesebeli lényhez hasonlóan bizonytalan az élőhelyem, és nem tudom, hol a helyem. És azt is éreztem, anélkül hogy pontosan értettem volna az okokat, hogy ha nem tudom összeférteni az életemet, és nem találok benne egy vezérfonalat, akkor végső soron egyedül maradok.

Senkinek nem beszéltem erről, főleg a családtagjaimnak és a barátaimnak nem. Nem akartam megbántani őket, sem pedig még nagyobb különccé válni, mint amilyen már amúgy is voltam.

A könyvek viszont menedéket nyújtottak. Az olvasás szeretetét anyám oltotta belém, már kora gyerekkoromban; ez volt az aduásza, valahányszor panaszkodtam, hogy unatkozom, vagy amikor nem engedhette meg magának, hogy az indonéziai nemzetközi iskolába járasson, netán vele kellett mennem az irodába, mert nem volt bébiszitterünk.

„Menj, olvass valamit – mondogatta ilyenkor –, aztán gyere vissza, és meséld el, mit tanultál!”

Volt néhány év, amíg én Hawaiiin éltem a nagyszüleimmel, anyám pedig Indonéziában dolgozott, és nevelte a húgomat, Mayát. Amikor nem volt ott, hogy nyaggasson, kevesebbet tanultam, és ez a jegyeimen is meglátszott. Tizedik osztály körül aztán ez megváltozott. Ma is emlékszem, hogy a nagyszüleimmel bolhapiacra mentünk a házunkkal szemben álló Central Union templomba, és egyszer csak egy rekesznyire régi, kemény fedeles könyvre bukkantam. Valamiért elkezdtem kiválogatni azokat, amelyeknek megfogott vagy valahonnan ismerős volt a címe: Ralph Ellison, Langston Hughes, Robert Penn Warren, Dosztojevszkij, D. H. Lawrence és Ralph Waldo Emerson műveit. Nagypapa, aki egy használt golfütőkészlettel szemezett, zavartan bámult rám, amikor odaléptem hozzá egy dobozra való könyvvel.

– Könyvtárat készülsz nyitni?

Nagyanyám leintette, mert neki tetszett az irodalom iránt támadt hirtelen érdeklődésem. Gyakorlatias asszony lévén azonban azt tanácsolta, összpontosítsak inkább az iskolai feladataimra, mielőtt beleásnám magam a *Bűn és bűnhődés*be.

Végül mindegyiket elolvastam, néha késő este, miután hazaértem a kosárlabdázásból és a barátaimmal való sörözésből, néha a szombat délutáni hullámlovaglás után, amikor egyedül üldögéltem Nagypapa vén, rozoga Ford Granadájában, törülközővel a derekam körül, nehogy összevizezzem az ülés kárpitját. Miután végeztem az első adag könyvvel, elmentem más bolhapiacokra, hogy újabbakat keressek. Az olvasottak jó részét alig értettem; elkezdtem bekarikázni és kiszótárazni az ismeretlen szavakat, bár a kiejtésre már nem ügyeltem ilyen lelkiismeretesen. Ezért még a húszas éveimben is sok olyan szó akadt, amelynek ismertem ugyan a jelentését, de nem tudtam kiejteni. Az egészben nem volt semmi rendszer, ritmus vagy minta. Olyan voltam, mint egy gyerek, aki barkácsolgat a szülei garázsában, régi katódsugárcsőveket, csavarokat meg drótdarabokat gyűjtöget, nem igazán tudja, mihez kezd majd velük, de meg van győződve róla, hogy kapóra jönnek, ha egyszer ráébred, mi élete hivatása.

VALÓSZÍNŰLEG a könyvek iránti érdeklődésemnek köszönhetem, hogy túléltem a középiskolát, 1979-ben pedig felvettek a Los Angeles-i Nyugati Főiskolára (Los Angeles Occidental College). Ide tūrhető politikai ismeretekkel és egy sor kiforratlan nézettel érkeztem, amelyekkel előszeretettel dobálóztam a késő éjszakai kollégiumi kanbulik alkalmával.

Visszatekintve elég kínos annak felismerése, hogy szellemi érdeklődésem az egyetem első két évében milyen mértékben alkalmazkodott azoknak a lányoknak az ízléséhez, akikkel szerettem volna megismerkedni: Marxot és Marcuse-t olvastam, hogy tudjak miről beszélgetni a kollégiumban lakó hosszú lábú szocialistával; Fanont és Gwendolyn Brookst, hogy legyen mit mondanom a selymes bőrű szociológushallgatónak, aki pillantásra sem méltatott; Foucault-t és Virginia Woolfot a biszexuális éteri jelenség kedvéért, aki főként feketében járt. Az álintellektualizmus mint a lányok felszedését célzó stratégia azonban többnyire eredménytelen maradt; csak szeretetteljes, ám szemérmes kapcsolatokra tettem szert általa.

Mégis volt értelmük ezeknek a suta erőfeszítéseknek: a fejemben lassan körvonalazódnı kezdett egy világnézethez hasonlítható valami. Sokat köszönhettem azoknak a tanáraimnak, akik elviselték csapongó tanulási szokásaimat és ifjonti elbizakodottságomat. Még többet segített azonban néhány, általában idősebb hallgatótársam, belvárosi fekete srácok, az egyetemre magukat kisvárosokból beverekedő fehér kölykök, első generációs latino srácok, Pakisztánból, Indiából

vagy a káosz szélén egyensúlyozó afrikai országokból érkezett külföldi diákok. Ők tisztában voltak velem, mi számít nekik; amikor felszólaltak az órán, a nézeteik valódi közösségekben, valódi küzdelmekben gyökereztek. „Ezek a költségvetési megszorítások a következőket jelentik a mi környékünkön.” „Hadd meséljek az iskolámról, mielőtt panaszkodni kezdesz a pozitív diszkriminációról.” „Az első alkotmánykiegészítés nagyszerű dolog, de az Egyesült Államok kormánya miért nem beszél az én országomban raboskodó politikai foglyokról?”

A Los Angeles-i Nyugati Főiskolán töltött két év során kezdődött politikai eszmélésem. Ez azonban nem jelentette azt, hogy hittem volna a politikában. Kevés kivétellel mindent, amit a politikusokkal kapcsolatban megfigyeltem, gyanúsnak találtam: a gondosan belőtt haját, a kapzsi műmosolyt, azt, hogy a kamerák előtt közhelyeket pufogatnak és önmagukat fényezik, miközben a háttérben nagyvállalatok és más pénzes potentátok kegyeit keresik. Színésznek láttam őket egy megbundázott játszmaiban, és ebből nem kértem.

Felkeltették viszont az érdeklődésemet az átfogóbb és kevésbé megszokott dolgok: nem a politikai kampányok, hanem a társadalmi mozgalmak érdekelték, amelyekben hétköznapi emberek fogtak össze, hogy változást érjenek el. Tanulmányozni kezdtem a szüfrazsetteket és az első munkásszervezetek létrehozóit; Gandhi, Lech Wałęsa és az Afrikai Nemzeti Kongresszus tevékenységét. A legmélyebb benyomást pedig a polgárjogi mozgalom fiatal vezetői tették rám: Martin Luther King mellett John Lewis, Bob Moses, Fannie Lou Hamer és Diane Nash. Hősies erőfeszítéseikben – házról házra járva regisztrálták a szavazókat, tiltott vendéglátóhelyekre ültek be és a szabadságot követelő dalokra vonultak – megláttam a lehetőséget, hogy gyakoroljam az anyámtól tanult értékrendet; hogy nem azzal építünk hatalmat, ha másokat eltaposunk, hanem ha felemeljük őket. Ez volt az igazi demokrácia: nem felülről kapott ajándék vagy érdekcsoportok által felosztott zsákmány, hanem kiérdemelt demokrácia, mindenki közös munkája. Az eredményt pedig nem csupán az anyagi körülmények megváltozása jelentette, hanem az emberek és a közösségek méltósága, kötelék olyanok között, akik korábban látszólag oly távol álltak egymástól.

Úgy éreztem, ezt az eszmét érdemes szolgálnom, csak valamilyen fogódzóra volt szükségem. Másodév után átiratkoztam a Columbia Egyetemre, mert úgy gondoltam, ez valami új kezdetét jelentheti. Három éven át lerobbant New York-i lakásokban húztam meg magam, nagyrészt elszakadtam a régi barátoktól és rossz szokásoktól, és szinte szerzetesi életet éltem; olvastam, írtam, naplót vezettem, nemigen foglalkoztam az egyetemi bulikkal, vagy akár azzal, hogy meleg ételt egyek. Elvesztem a saját fejemben, olyan problémák kötöttek le, amelyek mintha rétegekben rakódtak volna egymásra. Mi az oka annak, hogy egyes mozgalmak sikerrel járnak, míg mások kudarcot vallanak? Vajon a siker jele-e, ha a hagyományos politika magáévá teszi egy ügy bizonyos témáit, vagy

ez inkább azt jelzi, hogy az ügyet lenyúlták? Mikor elfogadható a kompromisszum, mikor van szó kiárúsításról, és hogyan vehetjük észre a különbséget?

Ó, milyen lelkes voltam akkoriban! Milyen szenvedélyes és milyen humorosan! Ha elolvasom ebből az időszakból származó naplóbejegyzéseimet, együtt tudok érezni a fiatalemberrel, akiben égett a vágy, hogy nyomot hagyjon a világban, aki valami olyan nagyszerű és idealista dolog részese akart lenni, ami a jelek szerint nem is létezett. Végül is az 1980-as évek elejének Amerikájáról van szó. Az előző évtized társadalmi mozgalmából kiveszett a lendület, és fokozatosan újfajta konzervativizmus vert gyökeret. Akkor választották elnökké Ronald Reagant; a gazdaság recesszióba süllyedt; javában dúlt a hidegháború.

Ha visszautazhatnék az időben, rábeszelném akkori önmagam, hogy tegye félre egy kicsit a könyveket, nyissa ki az ablakot, és engedjen be egy kis friss levegőt (akkoriban teljes gőzzel dohányoztam). Azt tanácsolnám neki, lazítson, menjen emberek közé, és élvezze az örömeiket, amelyeket az élet a húszas éveikben járóknak tartogat. Kevés számú New York-i barátom is hasonlókat javasolt.

– Vegyél vissza egy kicsit, Barack!

– Fektesz le valakit!

– Túlságosan idealista vagy. Ez mind nagyon szép, de nem vagyok biztos benne, hogy amit mondasz, tényleg lehetséges.

Ellenálltam ezeknek a hangoknak, mégpedig pontosan azért, mert attól féltem, hogy igazuk van. Bármilyen érlelődött is meg bennem az egyedül töltött órák során, bármilyen jobb világról szóló vízió virágozott is ifjú elmém üvegházában, aligha állta volna ki akár egyetlen beszélgetés próbáját is. A manhattani tél szürke homályában és a korszak mindent átható cinizmusának közepette az osztályteremben vagy egy kávé mellett hangosan megfogalmazott eszméim hóbortosnak és elrugaskodottnak tűntek. És ezt jól tudtam. Valószínűleg részben ez mentett meg attól, hogy még huszonkét éves korom előtt rögeszmés örültté váljak. Valahol mélyen tisztában voltam az elképzeléseim abszurditásával, azaz, milyen széles szakadék tátong nagyratörő terveim és valódi tetteim között. Olyan voltam, mint egy ifjú Walter Mitty; Don Quijote Sancho Panza nélkül.

Ez is szerepel akkori naplóbejegyzéseimben, amelyekben meglehetősen pontossággal veszem számba a fogyasztókosságaimat. Azt, hogy a köldöknézést előnyben részesítettem a cselekvéssel szemben. Azt, hogy visszafogott, sőt szégyenlős voltam, ami talán hawaii és indonéziai gyerekkoromra vezethető vissza, de a mélységes feszélyezettség és bizonytalanság következménye is lehetett. Hogy féltem a visszautasítástól és attól, hogy hülyét csináljak magamból. És talán azt is, hogy alapvetően lusta voltam.

Eltökéltem, hogy szigorú önfejlesztéssel kiirtom magamból ezt a puhányságot, és ezzel azóta sem hagytam fel teljesen. (Michelle és a lányok felhozzák

például, hogy a mai napig képtelen vagyok anélkül bemenni egy medencébe vagy az óceánba, hogy úgy ne érezzem, muszáj leúsznom néhány kört. „Miért nem lubickolsz egy kicsit? – kérdezik kuncogva. – Jó lesz, meglátod. Nézd... Megmutatjuk, hogy kell!”) Listákat készítettem. Edzeni kezdtem, futottam a Central Park-i víztározó körül vagy az East River mentén, és energiapótlásként tonhalkonzervet meg főtt tojást ettem. Megszabadultam a felesleges holmiktól; kinek van szüksége öt ingnél többre?

Hogy milyen nagy megmérettetésre készültem? Bármi volt is, tudtam, hogy nem állok készen rá. A bizonytalanság, az önmagamban való kételkedés elejét vette, hogy túl gyorsan fogadjak el könnyű válaszokat. Rászoktam, hogy megkérdőjelezem a saját véleményemet, és ez, azt hiszem, jól jött, nemcsak azért, mert így nem váltam elviselhetetlenné, hanem azért is, mert beoltott engem a Reagan-korszak hajnalán a baloldalon oly sokak által követett forradalmi eszmékkel szemben.

Ez mindenképpen igaz volt, ha faji kérdésekről volt szó. Nekem is bőven kijutott a rasszista sértegetésből, és nagyon is jól láttam a rabszolgaság és a rasszista Jim Crow-törvények makacs örökségét, valahányszor Harlemben vagy Bronx bizonyos részein jártam. Az életrajzokból megtanultam azonban, hogy ne állítsam be magam folyton áldozatnak, és nem osztottam fekete ismerőseim egy részének nézetét, amely szerint minden fehér javíthatatlanul rasszista.

Meg voltam győződve róla, hogy a fajgyűlölet nem szükségszerű, és talán ezért voltam kész védelmére kelni az amerikai eszmének: amit az ország jelent, és amivé válhat.

Anyám és a nagyszüleim sohasem voltak harsány hazafiak. A Húségeskü elszavalása az iskolában, kis zászlócskák lengetése július 4-én; ezeket inkább kellemes szertartásoknak tekintették, mintsem szent kötelességnek (a húsvéthoz és a karácsonyhoz is hasonlóképpen viszonyultak). Még Nagypapa II. világháborús katonai szolgálatát is elbagatellizálták; többet mesélt a „borzalmas” K-fejadagokról,³ mint arról, milyen dicsőséges volt Patton hadseregével masírozni.

És mégis, a büszkeség, hogy amerikaiak, a meggyőződés, hogy Amerika a földkerekség legnagyobb országa, mindig magától értetődő volt. Fiatalkoromban bosszantottak azok a könyvek, amelyek elutasították az amerikai kivételesség eszméjét; hosszú, heves vitákba bonyolódtam a barátaimmal, akik szerint az amerikai hegemonia világszerte az elnyomás táptalaját jelenti. Én éltem a tengerentúlon; túl sokat tudtam. Azt készséggel elismertem, hogy Amerika nem képes megfelelni saját ideáljainak. Én sem védelmeztem az amerikai történelem iskolában tanított változatát, amely átsiklik a rabszolgaság felett, az őslakosok lemészárlását pedig gyakorlatilag elhallgatja. És persze azt is jól tudtam, országunk milyen meggondolatlanul alkalmazza a katonai erőt, vagy hogy mennyire telhetetlenek a multinacionális vállalatok.

De Amerika *eszméje*, Amerika *ígérete*: ezekbe olyan makacsul kapaszkodtam, hogy az még engem is meglepett. „Magától értetődőnek tartjuk azt az igazságot, hogy minden ember egyenlőként teremtett”⁴ – ez volt az én Amerikám. Az az Amerika, amelyről Tocqueville írt, Whitman és Thoreau vidéki Amerikája, ahol senki sem előbbre vagy hátrább való, mint én. A jobb élet reményében nyugatra tartó telepések és az Ellis-szigeten partra szálló, szabadságra vágyó bevándorlók Amerikája.

Ez Thomas Edison és a Wright fivérek Amerikája volt, ahol szárnyalnak az álmok, és Jackie Robinsoné, az első fekete profi baseballjátékosé. Chuck Berry és Bob Dylan, Billie Holiday a Village Vanguard dzsesszklubban és Johnny Cash a folsomi börtönben; a sok különc kívülálló Amerikája, akik felszedegettek a mások által elhajított vagy észre nem vett morzsákat, és addig soha nem látott szépséget varázsoltak belőlük.

A Gettysburgnél szónokló Lincoln Amerikája volt, a chicagói szociális munkásként robotoló Jane Addamsé, a Normandiában harcoló elcsigázott katonáké és Martin Luther Kingé, amint a National Mall parkban bátorságot önt hallgatóságába és saját magába.

Az Alkotmány és a Jogok Nyilatkozatának (Bill of Rights) Amerikája volt, gyarló, de zseniális gondolkodók műve, akik észérvekkel szilárd, mégis változásra képes rendszert építettek.

Egy olyan Amerika, amely engem is meg tud magyarázni.

„Álmodozz csak, Barack! – általában ezzel a mondattal zárultak az egyetemi barátaimmal folytatott viták, amikor valamelyik önelégült nyavalys odadobott elem egy újságot, amelynek a címdala Grenada amerikai megszállásáról, az iskolai étkeztetési program büdtségének megnyirbálásáról vagy valami más, lelombozó hírről harsogott. – Bocs, de ez a te Amerikád.”

ILYEN ÁLLAPOTBAN végeztem 1983-ban: nagy eszmék, semmi elképzelés. Nem voltak mozgalmak, ahová csatlakozhattam, sem önzetlen vezetők, akiket követhetem volna. Az elképzeléseimhez legközelebb állónak az úgynevezett „közösségszervezést” találtam: az alulról való szerveződést, amely helyi ügyek érdekében összefogja a hétköznapi embereket. Kipróbáltam egy-két munkahelyet New Yorkban, de egyik sem volt nekem való. Aztán hallottam egy chicagói álláslehetőségről. Különféle egyházi gyülekezetek összefogtak, hogy támaszt nyújtsanak az acélművek bezárása által sújtott közösségeknek. Nem volt éppen grandiózus pozíció, de kezdetnek megtette.

A Chicagóban végzett közösségszervezői munkámról máshol már beszámoltam. Apró és átmeneti győzelmeket arattunk a főként munkásosztálybeli feketék lakta körzetekben, ahol dolgoztam. A szervezetem kis mellékszereplőként

próbálta kezelni a nemcsak Chicagón, de az ország több nagyvárosán végigsöprő változásokat: a gyáripar hanyatlását, a fehér népesség menekülését és egy különálló, elszigetelt alsó osztály kialakulását, miközben a városközpontban gyorsan formálódott az új, tudásra épülő arisztokrácia.

De ha az én Chicagóra gyakorolt személyes hatásom csekély volt is, a város megváltoztatta életem folyását.

Először is, kirángatott a saját fejemből. Az elméletek gyártása helyett most meg is kellett hallgatnom, mi a fontos az embereknek. Idegeneket kellett rábeszélnem, hogy fogjanak össze velem és egymással valóságos projektekben: állítsunk helyre egy parkot, takarítsuk el az azbesztet egy építkezésről vagy indítsunk iskolán kívüli foglalkozásokat. Megízleltem a kudarcot, és meg kellett tanulnom összekapni magam, hogy egyesíthessem azokat, akik megbíztak bennem. Annyi elutasításban és sértésben volt részem, hogy végül már nem félttem tőlük.

Más szavakkal: felnőttem, és visszatért a humorérzésem is.

Nagyon megszerettem azokat a férfiakat és nőket, akikkel együtt dolgoztam: a lepusztult bérházban élő, egyedülálló anyát, akinek valahogy sikerült mind a négy gyermekét egyetemre küldenie; az ír papot, aki minden este szélesre tárta a templom kapuit, hogy a gyerekeknek a bandákba verődésen kívül más lehetőségük is legyen; az elbocsátott acélmunkást, aki visszaült az iskolapadba, hogy szociális munkásnak tanuljon. Küzdelmeik és szerény győzelmeik története újra meg újra megerősített az emberek alapvető tisztességébe vetett hitben. Átaluk láthattam, milyen változások mennek végbe, ha a polgárok elszámoltatják a vezetőiket és az intézményeiket, még ha csak olyan apróságról van is szó, mint egy stoptábla felállítása egy forgalmas kereszteződésben vagy a nagyobb rendőri jelenlét kiharcolása. Megfigyeltem, hogy az emberek egy kicsit jobban kihúzzák magukat, és máshogy tekintenek önmagukra, ha látják, hogy számít a szavuk.

Rajtuk keresztül sikerült feldolgoznom faji önazonosságom gyötrő kérdéseit. Kiderült ugyanis, hogy nem csak egyféleképpen lehet valaki fekete; elég, ha megpróbálok jó ember lenni.

Rajtuk keresztül fedeztem fel a hit közösségét; azt, hogy nyugodtan kételkedhetek, megkérdőjelezhetek dolgokat, és közben mégis távolabb tekinthetek, mint az itt és most.

És mivel a templomok pincéjében és a faházak tornácán pontosan ugyanazokról az értékekről hallottam – becsületesség, szorgalom és empátia –, mint amiket anyám és nagyszüleim neveltek belém, megtanultam bízni az emberek között létező kötelékben.

Néha önkéntelenül is eltűnődöm, mi történt volna, ha megmaradok a közösség-szervezésnél, vagy legalábbis annak valamilyen válfajánál. Sok helyi hőshöz hasonlóan, akiket az évek során megismertem, talán sikerült volna felépíte-

nem egy intézményt, amely képes átformálni egy területet vagy a város egy részét. A közösségbe mélyen beágyazódva talán képes lettem volna úgy terelni a pénzt és a képzelőerőt, hogy ha a világot nem is, de azt az egy helyet vagy egy ottani gyerekcsoportot megváltoztathattam volna, és a munkámmal mérhetően és hasznosan befolyásolhattam volna a szomszédok, barátok életét.

De nem maradtam. Beiratkoztam a Harvard Jogi Karára. És a történet itt kezd zavarossá válni a fejemben, az indítékaim ugyanis többféleképpen is értelmezhetők.

AKKOR AZZAL MAGYARÁZTAM magamnak a dolgot – és még mindig szívesen mondogatom ezt –, hogy azért hagytam ott a közösségszervezői munkát, mert túl lassúnak és túl korlátozottnak láttam a tevékenységemet, úgy éreztem, nem segíti igazán azokat, akiket szolgálni szerettem volna. Egy helyi munkaerőképző központ nem pótolhatja az acélmű bezárása miatt elveszített több ezer munkahelyet. Egy iskolán kívüli foglalkozásokkal dolgozó program nem képes ellensúlyozni a krónikusan alulfinanszírozott tanintézményeket, vagy azt, hogy a gyerekeket a nagyszüleik nevelik, mert mindkét szülőjük börtönben ül. Úgy tűnt, minden ügyben beleütközünk valakibe – egy politikusba, egy bürokrataba, valami távoli vezérigazgatóba –, akinek hatalmában állna javítani a dolgon, mégsem teszi. Ha pedig mégis sikerült kipréselnünk belőlük valamilyen engedményt, az általában túl kevés volt, és túl későn jött. Nem volt beleszólásunk a források elosztásába és az irányelvek alakításába, az effajta hatalmat máshol kellett keresni.

Ráadásul kiderült, hogy alig két évvel az érkezésem előtt elindult már egy változást célzó mozgalom Chicagóban, amely egyszerre volt társadalmi és politikai jellegű; mély, sodró lendületű áramlat, amelynek nem ismertem fel a jelentőségét, mert nem illett az elméleteimbe. A mozgalom célja az volt, hogy Harold Washingtont megválasszák a város első fekete polgármesterévé.

Mintha a semmiből nőtt volna ki, igazi alulról szerveződő politikai kampány volt, a modern politikában el sem képzelhetünk különbet. Fekete aktivisták és cégvezetők kis csoportja, akiknek elégük lett Amerika leginkább szegregált nagyvárosának krónikus előítéleteiből és igazságtalanságaiból, és akik elhatározták, hogy rekordszámú szavazót regisztrálnak, majd megnyertek maguknak egy óriási tehetséggel, ám csekély ambícióval megáldott testes képviselőt, hogy szálljon versenybe az elérhetetlennek tűnő hivatalért.

Senki sem látott esélyt a győzelemre; még maga Harold is szkeptikus volt. A kampány máról holnapra működött, a stáb nagyrészt tapasztalatlan önkéntesekből állt. De aztán valamiféle spontán robbanás következett be. Olyanokat is magával ragadott az ügy lendülete, akik sohasem foglalkoztak a politikával,

sőt akik soha nem is szavaztak. Idősek és diákok tűzték ki a kampány kék jelvényét. Az emberek közösen úgy döntöttek, nem hajlandók tovább elviselni az egyre csak sokasodó méltánytalanságokat és megaláztatást – a mondvacsinált okok miatti közúti ellenőrzéseket és a használt iskolai tankönyveket; azt, hogy valahányszor a feketék elsétáltak egy városi park mellett az északi részen, látniuk kellett, mennyivel szebb, mint az ő környékükön lévő; azt, hogy olyan sokszor hagyták őket figyelmen kívül az előléptetésnél és tagadták meg tőlük a banki kölcsönt –, és a közös akarat ciklonként forgatta fel a városházát.

Mire Chicagóba költöztem, Harold már első hivatali idejének felénél járt.⁵ A korábban csak az idősebbik Daley meghosszabbított jobbkezének számító önkormányzat faji alapú táborokra oszlott: a többséget alkotó fehér városatyák Harold minden reformkísérletét elgáncsolták. Hiába próbált alkudozással és egyezkedéssel megállapodásra jutni, ők nem engedtek. Ez a kíméletlen törzsi viszály a külső szemlélőnek szórakoztató lehetett, csak éppen erősen korlátozta Harold mozgásterét választói elvárásainak teljesítésében. Végül a szövetségi bíróságig kellett elmennie, hogy rajzolja újra a faji alapon felállított képviselői választóközveteket, így lett volna esélye megszerezni a patthelyzet feloldásához szükséges többséget. Ám mielőtt megvalósíthatta volna az ígért változásokat, szívroham végzett vele. Rich Daley, a régi rend örököse pedig végül visszaszerezte az „apja trónját”.⁶

Távolról figyeltem a dráma alakulását, és igyekeztem levonni a tanulságait. Láttam, hogy egy mozgalom roppant energiája nem tartható fenn struktúra, szervezés és vezetői képességek nélkül. Láttam, hogy a faji sérelmek orvoslására alapozott kampány, bármennyire jogos legyen is, félelmet és ellenállást vált ki, és hosszú távon gátja lesz a fejlődésnek. A koalíció Harold halálát követő gyors széthullásából pedig megértettem, milyen veszélyes, ha a változások előidézésében egyetlen karizmatikus vezetőre támaszkodunk.

És mégis, micsoda erőt képviselt ő abban az öt évben! Az úttorlaszok ellenére Chicago nagyot változott az irányítása alatt. A városi közszolgáltatások – a fametszéstől a hóeltakarításon át az útjavításig – sokkal egyenletesebben oszlottak meg a kerületek között. A szegény körzetekben új iskolák épültek. Az önkormányzati állások betöltése már nem kizárólag a kapcsolatokon múlt, az üzleti világ pedig végre felfigyelt arra, mennyire hiányzik soraiból a sokféleség.

Harold mindenkifelett reményt adott az embereknek. A fekete chicagóiak azokban az években úgy beszéltek róla, ahogy a haladó gondolkodású fehérek egy bizonyos nemzedéke emlegette Bobby Kennedyt: nem annyira az számított, amit tett, hanem az, ahogyan az emberek érezték magukat tőle. Mintha minden lehetségessé vált volna. Mintha meglett volna az esélyük, hogy újraalkossák a világot.

Mindez elindított a fejemben valamit. Ekkor fogalmazódott meg bennem először, hogy egyszer majd szeretnék közhivatalt viselni. (Nem én voltam az egyetlen, akit Harold ilyesmire ihletett: Jesse Jackson röviddel a chicagói polgármester megválasztása után jelentette be, hogy indul az elnöki székért.) Vajon nem ide, a választási politikába áramlott át a polgárjogi mozgalom energiája? John Lewis, Andrew Young, Julian Bond: ők talán nem azért szálltak harcba valamilyen közhivatalért, mert úgy gondolták, ezen a küzdőtéren fejthetik ki a legnagyobb hatást? Persze tudtam, hogy vannak csapdák is: a kompromisszumok, a pénzszerzés folyamatos kényszere, ha szem elől tévesztjük az eszméket, illetve ha kérlelhetetlenül hajszoljuk a győzelmet.

De talán lehet másképp is csinálni. Talán ugyanez az energia, ugyanez a céltudatosság nemcsak a fekete közösségen belül alakulhat ki, de a faji határokon átívelően is. Elegendő előkészülettel, politikai szakértelemmel és vezetői képességekkel Harold hibáinak egy része talán kiküszöbölhető lenne. Hátha a közösségszervezés elveit nemcsak egy kampány levezényléséhez lehet felhasználni, hanem a kormányzáshoz is. Ösztönözni lehetne a részvételt és az állampolgári aktivitást a mellőzöttek körében, és meg lehetne tanítani nekik, hogy – választott vezetőik mellett – bízzanak egymásban és saját magukban is.

Ez motoszkált bennem. De volt itt még más is. Személyes ambícióimmal kapcsolatos kérdések is gyötörtek. Hiába tanultam sokat a közösségszervezésből, a konkrét eredmények terén nem sok mindent mutathattam fel. Még anyám is aggódott értem, pedig ő mindig másképp látta a dolgokat.

– Nem is tudom, Bar – mondta egyszer karácsonykor. – Ledolgozhatsz egy egész életet az intézményeken kívül. De többre juthatsz, ha belülről próbálsz megváltoztatni ezeket az intézményeket. És nekem aztán elhiheted – tette hozzá szomorkásan nevetve –, a pénztelenség nem is olyan jó, mint ahogy sokan állítják.

Így esett, hogy 1988 őszén az ambícióimmal együtt olyan helyre vetődtem, ahol nemigen tűntem ki velük. Középiskolai éltanulók, diákönkormányzati elnökök, latin nyelvészek, vitabajnokok; a Harvard Jogi Karának hallgatóságát általában figyelemre méltó fiatal férfiak és hölgyek alkották, akik – velem ellentétben – azzal a jogos meggyőződéssel nőttek fel, hogy nagy dolgokra hivatottak az életben. Azt, hogy végül jól boldogultam ott, nagyrészt annak tudom be, hogy néhány évvel idősebb voltam az évfolyamtársaimnál. Míg sokaknak nagy terhet jelentett a tanulmányi munka, számomra a könyvtárban – vagy ami még jobb, az egyetemi campuson kívül lévő lakásom kanapéján, a tévében futó lenémított sportközvetítés mellett – töltött napok valóságos luxusnak tűntek a közösségi találkozókat szervezésével vagy a hidegben, idegenek ajtaján való kopogtatással telt három év után.

Ráadásul, mint kiderült, a jogi tanulmányok nem igazán különböztek a társadalmi-politikai jellegű kérdéseken való töprengéstől, amelyet korábban éveken át magányomban műveltem. Milyen elveknek kellene vezérelniük az egyén és a társadalom kapcsolatát, és meddig terjednek mások iránti kötelezettségeink? Milyen mértékben kell szabályoznia a kormánynak a piaci folyamatokat? Hogyan történnek a társadalmi változások, és hogyan biztosíthatják a szabályok, hogy mindenki hallathassa a hangját?

Egyszerűen nem tudtam betelni az ilyesmivel. Imádtam a szócsatákat, főleg konzervatívabb diáktársaimmal, akik véleménykülönbségeink ellenére láthatóan értékelték, hogy komolyan veszem az érveiket. Az órai viták alkalmával állandóan fent volt a kezem, amit többen megvető pillantásokkal nyugtáztak. De nem tehettem róla; számomra mindez olyan volt, mintha addig évekre elzárkóztam volna a világtól egy különös megszállottság miatt – mint mondjuk a zsonglőrködés vagy a kardnyelés –, és most hirtelen a cirkusziskolában találtam volna magam.

A lelkesedés sok hiányosságot pótol, mondogatom a lányaimnak. A Harvardon mindenesetre teljesen igaz volt rám ez a megállapítás. Második évemben megválasztottak a *Law Review* egyetemi folyóirat első fekete főszerkesztőjének, amiből országos sajtóhír kerekedett. Szerződést kötöttem egy könyv megírására. Az ország minden részéből érkeztek az állásajánlatok, és mindenki úgy gondolta, ez ki is jelölte számomra az utat, ahogy az a *Harvard Law Review* korábbi főszerkesztői esetében történt. Bizonyára a Legfelsőbb Bíróság egyik tagjának asszisztense leszek, elszegődök valamelyik vezető ügyvédi irodához vagy az Egyesült Államok Főügyészi Hivatalához, és ha eljön az ideje, és akarom, szerencsét próbálhatok a politikában.

Szédítő érzés volt. Az egyetlen, aki megkérdőjelezte ezt a felfelé vezető sima utat, én magam voltam. Túl gyorsan jött. Csapdának éreztem a belengetett magas fizetéseket, a nagy figyelmet.

Szerencsére volt időm átgondolni a következő lépésemet. És az előttem álló legfontosabb döntésnek különben sem volt semmi köze a joghoz.